

DREVENÝ ARTIKULÁRNY KOSTOL VO SVÄTOM KRÍŽI.

Zaujímajú Vás pamiatky drevenej architektúry? Potom ste na správnom mieste. Približne 14 km od Liptovského Mikuláša v dedinke Svätý Kríž stojí Drevený artikulárny evanjelický kostol, ktorý patrí k najväčším dreveným stavbám v Strednej Európe.

Kostol bol pôvodne postavený v Paludzi. Presťahovanie začalo v roku 1974 a slávnostná posviacka zrekonštruovaného kostola bola 22.08.1982.

Kostol je posledným, nepochybne najvýznamnejším umeleckým prejavom slovenskej drevenej architektúry. Artikulárne kostoly tvoria na Slovensku samostatnú významnú skupinu. Líšia sa od katolíckych i gréckokatolíckych drevených kostolov. Kostol je osobitnou modifikáciou tej vetvy protestantskej architektúry, ktorá sa začala rozvíjať v pruskom Sliezsku. Pôvodný vzhľad si na Slovensku zachovalo iba päť artikulárnych kostolov, ktoré sú svedkami čias reformácie.

Začiatkom 16. storočia sa myšlienky reformácie rýchlo šíria aj v Liptove. Protestantizmus tu dosahuje vrchol v roku 1610. V 2. polovici 17. storočia v Uhorsku zosilnel absolutistický režim, čo malo za následok potláčanie evanjelického protestantizmu. Proti tomuto krutému útlaku sa v roku 1678 rozpútalo kurucké povstanie pod vedením kežmarského veľmoža Thökölyho. Jeho úspechy, ako aj strach pred Turkami donútili panovníka Leopolda k ústupkom. V roku 1681 zvolal do Šopronu snem, ktorý vyniesol aj 25.-26. zákonný článok - artikulu, ktorý povoľuje výstavbu protestantských cirkevných objektov v niektorých stoliciach Uhorska. Od tejto artikuly je odvodený aj názov kostolov. Artikulárne kostoly museli stáť na okraji obcí, mimo mestských hraníc. Na ich stavbu si nesmel použiť kameň ani železo. Stavať sa mohli teda jedine z dreva. Tieto kostoly nesmeli mať veže, zvony a vchody museli byť odvrátené od obce. V Liptove boli postavené dva takéto kostoly. Jeden pre horný Liptov v Hybiach (1681), ktorý zanikol pri požiari v roku 1823. Druhý v Paludzi v roku 1693. Vzhľadom na vtedajší veľký počet evanjelikov bolo potrebné vybudovať väčší kostol. Preto cirkevný zbor uzavrel 05.03.1774 zmluvu s tesárskym majstrom Jozefom Langom na prebudovanie kostola. Stavba bola dokončená už 11.11. toho istého roku. Teda neuveriteľne rýchlo aj napriek tomu, že majster Lang nepoužíval žiadne projekty, pretože nevedel čítať ani písať a pri práci sa mohol spoľahnúť len na vlastné tesárske skúsenosti.

Zvonica bola postavená neskôr v roku 1781, po vydaní Tolerančného patentu cisára Jozefa II. a hoci stojí samostatne, tvorí s kostolom harmonický celok.

Pôdorys dreveného artikulárneho kostola má podobu kríža. Dĺžka celého kostola s vežou je 43 metrov. Zastavaná plocha okrem veže je 658 m². Úžitková plocha je 1150 m². Má 12 dverí a 72 okien. Kostol bol postavený pre vtedajších 5000 členov cirkevného zboru.

Kostol okrem svojich rozmerov zaujme aj svojím barokovým zariadením, ktoré nachádzame v jednoduchom dedinskom podaní vďaka základnému materiálu- drevu. Aj prirodzené svetlo, dopadajúce dovnútra pôsobí neobyčajne emocionálne.

Z vlastného vnútorného zariadenia je pozoruhodný najmä drevený barokový oltár, pochádzajúci z pôvodného kostola z roku 1693. Hlavný oltárny obraz, olejomaľba, znázorňuje premenenie Krista.

Zaujímavá je aj kazateľnica, umiestnená na opticky a akusticky najvýhodnejšom mieste. Stojí na zrubovom základe, vpredu s podsunutým barokovým anjelom, ktorý akoby ju podopiera. Sú to práce majstra rezbára Jána Lercha z Kežmarku.

Organ pochádza z dielne Martina Podkonického a vznikol v roku 1754. Luster pochádzajúci z roku 1780 je zhotovený z benátskeho skla.

Chórové empory sú vyzdobené biblickými maľbami na drevených doskách. Zhotovil ich neznámy remeselný maliar asi koncom 17. storočia. Ich ľudový pôvod dokazuje aj skutočnosť, že výjavy z Biblie sú prestúpené obrazmi zvierat a kvetov. Maľby sú výrazovo jednoduché, avšak vyjadrené neobyčajne živou farebnosťou.

Drevená veža, slúžiaca ako zvonica, je vysoká 19 metrov. Tri pôvodné zvony z konca 18. storočia boli počas I. svetovej vojny zrekvirované na vojnové účely. Terajšie sú z rokov 1921-1922 a volajú sa: Viera, Nádej, Láska.

Artikulárny kostol je produktom konkrétneho spoločenského prostredia, historického vývinu. Máme v ňom pamiatku, ktorá pripomína kľukatú cestu, ktorou musel prejsť slovenský národ, aby sa povzniesol na úroveň ostatných kultúrnych národov.

V súvislosti s výstavbou vodného diela Liptovská Mara bol rozobratý a zreštaurovaný a v pôvodnej podobe znovu postavený v katastri obce Svätý Kríž, na území starého veľkopaludzského chotára, čím bola zachovaná autentickosť pôvodného krajinného prostredia tejto vzácnej kultúrnej pamiatky.